

Dég épített öröksége

Jellegzetes mezőföldi területen, a Bozót-patak völgyében fekvő, főútról leágazó többutcás falu, központjában háromszögű nagy térrel. A településszerkezetben fontos szerepe volt a Festetics-uradalom épületeinek. Szalagtelkei utcavonalas, előkertes elrendezésűek. • Első okleveles említése 1138-ból, a dömösi prépostság adományleveléből, illetve annak 1329-es átírásából ismert. 1324-ben a simontornyai uradalom része volt. A török időkben valószínűleg elpusztult, mivel az összeírások nem említik, majd a XVII. század végén újraterlepült. Dégpusztát 1729-ben hat közbirtokos család művelte. A község betelepítése 1740-ben vált erőteljessé. Újonnan érkezett lakosai magyarok voltak. A birtok és a falu lakosainak száma a II. világháborúig fokozatosan nőtt. Zűrzavaros birtoklási viszonyok után a környéket 1769-ben a horvát származású a Festetics család szerezte meg és birtokolta 1945-ig. 1850-ben polgári községgé szervezték, 1908-ban történt meg a község és az uradalom elkülönülése. 1950-ben Veszprém megyétől Fejér megyéhez csatolták.

BERTA 2003 (92-93.), ENTZ – SISA 1998. (58.), TAK 2017 (3-5.), VIRÁG 2005 (46.)

Festetics-kastély

Szabadon álló, kétszintes klasszicista kastély, cour d'honneur-szerű elrendezéssel. Gróf Festetics Antal császári és királyi kamarás számára épült, Pollack Mihály terve szerint, valószínűleg 1815-19 között. A kivitelezésben egy székesfehérvári, Glass nevű építőmester vett részt. Az épület 1819-ben már készen állt. A park kialakítása az 1820-30-as évekre tehető. Az épület elhelyezése a tájban és a kert egységes kialakítást mutatnak, így vélhetően utóbbi is Pollack tervei nyomán készült. Az uradalmat 1853-ban Antal gróf fia, Ágoston örökölte, aki révén a család dégi ága 1857-ben kapott birodalmi grófi, 1874-ben pedig magyar grófi rangot. Halála után a kastély Andor fiáé, majd annak gyermekéé, Sándoré lett. A II. világháború idején falai között német katonai kórházat rendeztek be. Az államosítás után, 1946-49 között a Földművelésügyi Minisztérium üdülőjeként szolgált. 1949-től 1954-ig menekült görög gyermekek otthonaként szolgált, majd 1954-ben Fejér Megye Hunyadi János Nevelőotthona volt. Az épületet 1995-ben kiürítették. 2001 nyarán a Műemlékek Állami Gondnoksága kezelésébe került. • Udvari oldalnyílásai közt erősen kiugró rizalit, háromnyílásos – két szélén pilléres, középen oszlopos – portikusszal, kétoldalt aláfutó kocsifelhajtóval. A park felőli oldalán erős kiugrású sarokrizalitokkal, timpanonnal lezárt hatoszlopos, lépcsőfeljárós portikusz. Ablakai egyszerűek, keretkiképzés nélküliek. A talpazatként kezelt alagsori rész fölött, a magasföldszinten sorakoznak a fő helyiségek udvari folyosós elrendezésben. Az emeleti szint alacsonyabb, kevésbé hangsúlyos, lépcsőháza dísztelenek. A park felől tekintve baloldali, délnyugati végében ovális alaprajzú, íves fülkével bővített, két szintet átfogó dísztermet alakítottak ki, amely a többi helyiség forgalmától elkülöníthető, feltehetően az itt tartott szabadkőműves összejövetelek miatt. Több terem stukkódíszes, a földszint másik végében található teremben díszes márványkandalló áll, felette a grófi család címerével. Az épület műemlék. A kastélyparkban egy alacsony mesterséges dombon áll az I. SS-páncélos hadtest emlékműve, amely 1991-ben épült a község akkori polgármestere, Verebics Géza közbenjárásával azon a helyen, ahol exhumálásukig elesett katonák nyugodtak. Az emlékmű központi része, egy jelképes sírtábla háromfokú lépcsőn közelíthető meg.

BARDOLY – HARIS 2008 (28-29.), BERTA 2003 (92.), ENTZ – SISA 1998 (59-60.), SZANYI-NAGY 2018., TAK 2017 (11.), VIRÁG 2005 (46-48.), ZÁDOR 1967 (12-14.)

Hollandi ház

A kastély park felőli homlokzatának tengelyében, mesterséges tó szigetén álló, T alaprajzú, részben földszintes, részben emeletes historizáló téglapépület, zárófalain pártázatos kiképzésű oromzatokkal,

szélzászlóján 1891-es építési évszámmal. Gróf Festetics Pál emeltette a tüdőbeteg Festetics Andorné számára. Földszinti része istálló volt, ahonnan szabadon áramlott a levegő az emeletes lakoszobába. A házban Mezőgazdasági Tájmúzeumot hoztak létre, ahol 150 tárgyból álló gyűjteményt állítottak ki. Ennek része egy 1718-ban készült szőlőprés és egy XIX. századi juhászláda is.

BARDOLY – HARIS 2008 (30.), BERTA 2003 (92-93.), ENTZ – SISA 1998 (60.), TAK 2017 (14.), VIRÁG 2005 (48.)

Szent Anna plébániatemplom

Keletelt, egyhajós, téglány alaprajzú klasszicista templom. Valószínűleg Pollack Mihály tervei szerint épült 1820 körül. • Hajója kétboltszakaszos, szentélye keskenyebb, egyboltszakaszos. Tornya a sekrestye fölött helyezkedik el. A timpanonnal lezárt nyugati homlokzaton két szintet átfogó faltükröben toszkán pilaszterek közt nyílik a bejáratú ajtó, fölötte hatalmas lunettaablakkal. A keleti homlokzaton hasonló motívum látható. Főoltára klasszicista stílusú, a berendezés részei 2 mellékoltár, szószék, keresztelődmedence és orgona. A XIX. század első feléből származó oltárképei – Mária bemutatása, Assisi Szent Ferenc és Alexandriai Szent Katalin – ismeretlen mester(ek) alkotásai.

BARDOLY – HARIS 2008 (31.), ENTZ – SISA 1998 (60.), TAK 2017 (12.)

Református templom

Kiképzése jellegtelen, késői historizáló vonásokkal. Épült 1911-ben. • Homlokzathoz csatlakozó tornyú, hosszázás épület. Téglány alakú belső terében a két rövidebb oldalon karzat húzódik. Márvány úrasztalán alul a „Községi templom, 1911” felirat olvasható.

A templomkertben 1990 óta áll a község II. világháborús emlékműve. Az áldozatok nevei vörös téglával keretezett márványtáblákon olvashatók, az azokat középen kettészélő látható bronz dombormű Pallag Zsuzsa alkotása. Az emlékmű hátulján elhelyezett kis fülkében „Osztrogorzsk 1942” feliratú márvány hasáb látható.

ENTZ – SISA 1998 (61.), SZANYI-NAGY 2018., TAK 2017 (21.)

I. világháborús emlékmű

A település szélén található Gilányi-hegyen álló alkotást Burján Jenő készítette 1927-ben. A rajta elhelyezett emléktábla tanúsága szerint a Festetics család és a község lakossága állította a háborús áldozatok emlékére. 1988-ban a helyi lakosok újították fel. 2000-ben az önkormányzat egy másik emléktáblát is elhelyezett rajta „A magyar állam születésének 1000. évfordulóján népünk küzdelmének dicső emlékére”. A fekvő oroszánt ábrázoló szobor és a vörös kővel burkolt, csonka gúla alakú talapzat betonból készült.

TAK 2017 (23.)

II. világháborús szovjet emlékmű és temető

A Hunyadi utcában található gondozott kegyeleti parkban beton talapzaton álló, vörös kővel burkolt obelisz, előterében két oldalon két-két jelképes sírtáblán olvashatók az elhunytak nevei. Az emlékmű

a felirat tanúsága szerint: „Örök emlék azoknak a szovjet hősöknek, akik Magyarország népeinek szabadságáért folytatott harcban hősi halált haltak”.

SZANYI-NAGY 2018.

Felhasznált irodalom

- BARDOLY – HARIS 2008 Bardoly István – Haris Andrea: Magyarország műemlékjegyzéke. Fejér megye. Budapest, 2008, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal.
- BERTA 2003 Berta Györgyné (szerk.): Értékőrző települések a Közép-Dunántúlon. Budapest, 2003, Központi Statisztikai Hivatal Fejér, Komárom és Veszprém Megyei Igazgatóságai.
- ENTZ – SISA 1998 Entz Géza – Sisa József (szerk.): Fejér megye művészeti emlékei. The Historic Monuments of Fejér County. Székesfehérvár, 1998, Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézet – Szent István Király Múzeum. (= Szent István Király Múzeum Közleményei A sorozat 34. kötet)
- SZANYI-NAGY 2018 Szanyi-Nagy Judit: Főhajtás, nemzettől függetlenül a második világháborús hősök előtt Dégen. Forrás: <https://www.feol.hu/kozelet/helyi-kozelet/fohajtas-nemzettol-fuggetlenül-a-masodik-vilaghaborus-hosok-elott-degen-2374071/>
- TAK 2017 Településképi arculati kézikönyv, 2017.
- VIRÁG 2005 Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. 3. kötet. Fejér megye kastélyai és kúriái. Budapest, 2005, Fo-Rom Invest.
- ZÁDOR 1967 Zádor Anna: Pollack Mihály Fejér megyei működése. Székesfehérvár, 1967, Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága. (= István Király Múzeum Közleményei, A. sorozat 12. sz.; Tanulmányok Fejér megye művészettörténeti topográfiájához, 1. sz.)